

Чăваш чĕлхипе литература урокĕсенче вăйă меслечĕпе усă курасси

**Филиппова Нина Калистратовна,
Чăваш Республикин Тăвай
районĕнчи Чутейри пĕтĕмĕшле
пĕлÿ паракан вăтам шкулта чăваш
чĕлхипе литературине вĕрентекен**

Умсăмах

Ачасен вĕренÿри хастарлăхне ўстересси, пурнăсра активлă позици йышăнма вĕрентесси ман ёсре тĕп ыйту шутланать. Вăйă – ачасене ўсме тата пур енлĕ аталанма май паракан чи кирлĕ ёс. Вăйăра ачан ас-тăнĕ , тавракурăмĕ туптанать, вăл ушкăнпа ёсleme хăнăхать. Выляв меслечёпе анлă усă курса вĕрентсен ачасем вĕренÿ материалне лайăхрах аналанаççĕ, ывăнмаççĕ, тимлĕхĕ те ўсет.

Вайй

- Вёренме илёртет,**
- Пуплеве аталантарать,**
- Ачасен активлăхне үстерет,**
- Пур енлён аталанма май парать**

Вайӑсене ытларах:

- * Урокӑн ҫирӗплетӗ тапхӑрӗнче,
- * Вӗреннине аса илнӗ чухне,
- * Пуплев зарядки тунӑ чухне,
- * Физкультминуткӑсенче,
- * Пӗтӗмлетӗ урокӗсенче ирттерме пулать.

Сыпӑксем тӑрӑх вӑйӑ

кӗ

не

кӗ

пе

вӗ

пер

кӗ

кӗ

кӗ

ке

лет

«Кам нумайрах пёлет?» вайя

«Ç» сасăран пуçланакан сăмахсене шыратпăр,
кам нумайрах тупать, çав çёнтерет. Ачасене
кашнинех хавхалантарма çăлтăрсем паратăп.
Пёр тёрёс сăмахшăн – пёр çăлтăр.

«Мёнле сасă?» *вайă*

- Вёрентекен ачасене çак сăмах ушкăнёсенче мёнле пёр пек сасă пуррине пёлме хушать:
- 1. Кăçатă, каç, çарăк, сиçём.
- 2. Мăлатук, купăста, ăман, шăмă.
- 3. Хүре, үкерчёк, пүлём, кётү.
- 4. Ытă, йывăç, майăр, хайăр.
- 5. Кăмака, ăман, çулçă, шăпăр.

«Анюка мен кирле!» ваиц

Вёрентекен ачасене Анюк пуканене кәтартать те
ҫапла калать: «Ачасем, Анюк хәйне валли магазинта
тумтир илесшән. Эсир әна пуләшаймәр-ши? Мән
илесшән Анюк? Вәл илме шутланә тумтир ятәнче
«л» сасә пур. Пёлетёр-и эсир әна? Шухәшләр-ха.
Кам пёлет?»

«Кам хăвăртах сăмахсем тăвать?» вайă

- 1. к, ă, р, а, ç.
- 2. р, я, х, ă.
- 3. н, а, х, у, с.
- 4. а, р, х, ы.
- 5. н, а, м, ш, ă, к.

«Мён ытлаши?» *вӑйӑ*

- Кёпе,ёне,тутӑр,шӑлавар,майка,саппун,ҫёлёк,
алсиш,юбка,купӑста,ҫарӑк,кишёр,ҫёр улми,
пукан, хӑяр,сухан, кавӑн, кӑшман.

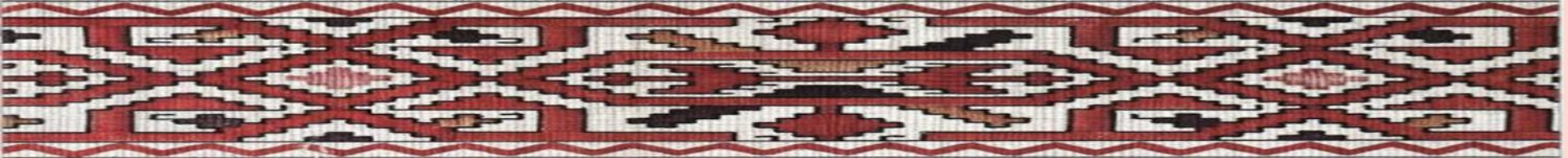

«Ҷапла-и, ҷапла мар-и?» *вайя*

- Шыв вёрет
- Хёвел ҷавать
- Курӑк ўсет
- Чӑх ишет
- Ҷил вёрет
- Кашкӑр вулатъ
- Ачасем калаҫаҫсӗ

Ҷапла

Ҷапла мар

Перфокартәсем

Кайәксем

т	рна
т	ри
ч	кеç
ч	на
ш	пчәк
ш	нкәрч
к	сәя

Килти выльәх-чөрлөх

п	тек
с	рәх
т	ка
ё	е
в	кәр
с	сна
к	чака

Ёң хатёрёсем

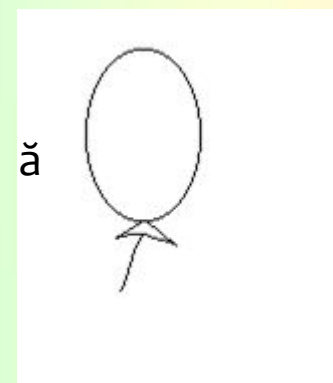
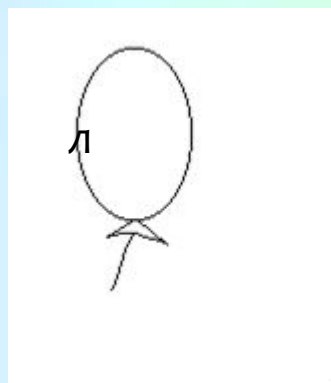
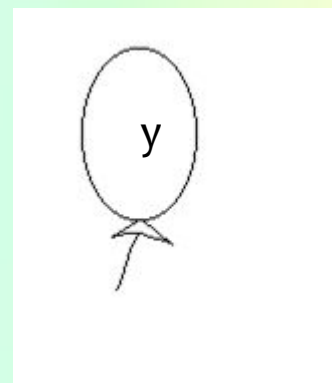
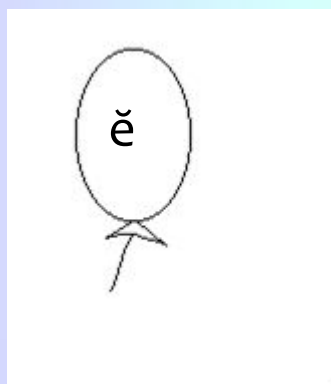
п	ртә
с	нөк
п	чкә
м	латук
п	кур
к	реçe
к	репле

Çимёçсем

х	яр
к	шөр
к	шман
ç	рәк
ы	ра
с	хан
р	дис

Вёҕсе кайнă сас палисем

- * Й----лтёр,
- * Й-----лме,
- * Ҫ-----на,
- * А---сиш,
- * Т----вайкки,

«Манӑн ҫемье» вӑйӑ

Ат...е

Кук...май

Аса...те

Йӑ...ӑк

Ку...аҫи

Пичче

Шӑл...ӑм

Ан...е

Ап...а

А..анне

Синонимне туп

- * Савӑнать-
- * Шикленет-
- * Ёлккен-
- * Калаҫать-
- * Шавлать-
- * Юратать-
- * Килёштерет,
- * Хӑрать,
- * Пуплет,
- * Хёпёртет,
- * Кёрлет,
- * Чипер.

Антонимне туп

- * Тухать-
- * Тӓрать-
- * Сахалланать-
- * Анать-
- * Сивӗтет-
- * Макӓрать-
- * Ыухатать-
- * Тупать,
- * Кӗрет,
- * Хӓпарать,
- * Кулать,
- * Нумайланать,
- * Ӕшӓтать,
- * Ларать.

Кам нумайрах сӑмах тӑвать?

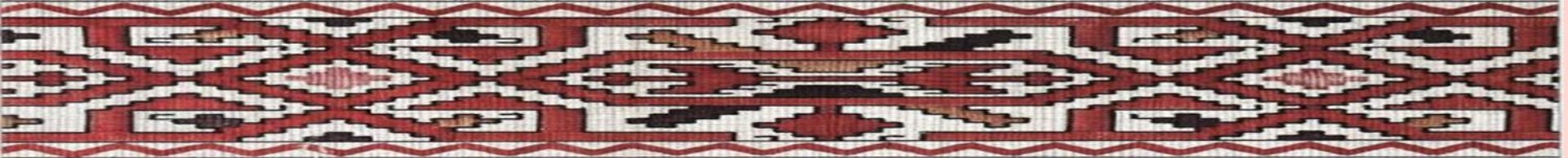
- * -Ла(-ле);
- * -Лан(-лен);
- * -Лат(-лет);
- * -Лаш(-леш)

- * Тӑван,
- * Сарӑ,
- * Кӑвар,
- * Кӗвӗ,
- * Ача,
- * Тус,
- * Ёмӗт

Ваттисен сӓмахӓсем

* *Уроксенче ачасене пӓлӓ илме
пулайнисӓр пуҫне вӓсен ҫыхӓнулла
пуплевне аталантарас ӓҫре пысӓк
вырӓн йышӓнса тӓраҫҫӓ: пуплевне
чӓрӓлӓх, сӓнарлӓх кӓртеҫҫӓ,
пуянлатаҫҫӓ.*

Ваттисен сӓмахне пӓлетӓр-и?

- * Вӓрентекен пӓр-пӓр тема калать, ачасем ҫав темӓпа ҫыхӓннӓ ваттисен сӓмахӓсене шыраса тупаҫҫӓ. Тӓслӓхрен, «Вӓренӓ» , «Ӗҫ» темӓсемпе.
- * Вӓййа ачасене ушкӓнсене пайласа ирттерме пулать.

Панӑ сасӑсемпе пуҫланакан ваттисен сӑмахӑсем туп

- * Вӑрентекен виҫӑ сасӑ калать, тӑслӑхрен, «У», «К», «Т». Ачасен ҫак сасӑсемпе пуҫланакан ваттисен сӑмахӑ шыраса тупмалла.**
- * Усал хыпар утпа ҫӑрет.**
- * Калама ҫамӑл, тума йывӑр.**
- * Тӑрӑс сӑмах чул ватать.**

Ваттисен сәмахәсене вёҗле

- 1. *Выльӑх-чёрлӑх алла ...*
- а) курать; ӑ) пӑхать; б) сӑнать.
- 2. *Кушака — куӑ, шӑшше— ...*
- а) куӑ; а) туӑ; б) вилём.
- 3. *Кахалшӑн ... кёске, ёҗченишён ... кёске.*
- а) җёр — кун; а) кун — җёр; б) җёр — җёр

Ваттисен сăмахёсем (лото)

Вёренни — ҫутă, вёренменни — тёттём	Кёнеке пурне те пёлет	Ёҫ асталăха юратать
вёренӳ	кёнеке	ёҫ

«Мёнле ваттисен сәмахёсем пытаннă?»

вайă

ҫиччĕ

ҫын

кас.

паллă.

пёрре

пёрре

виç те

пуласси

Пётёмлетӹ

Маларах ҫырса панӹ вӹйӹсемпе
урокра усӹ курсан, ачасем чӹваш
чӹлхине юратсах вӹренӹҫ, вӹйӹпа
интересленсе кайса урӹх кирлӹ
мар ӹҫсем ҫинчен манӹҫ.

Шанас килет: ҫине тӹрса,
творчествӹлла ӹҫлесен, шкулсенче
урокра ҫеҫ мар. Тӹхтавра та чӹваш
пуплевӹ вӹй илӹ.

Усă курнă литература:

1. Андреев И. А. Чăваш сăмахĕ. 5 кл. Шупашкар, 1995.
2. Антонова З. С., Портнова З.Н. Пёрле выляр-ха. Шупашкар, 1992.
3. Васильев Н. В. Ытарлăх. Шупашкар, 1992.
4. Воронцов Г. И. Ача-пăча вăййисем. Шупашкар, 1992.
5. Молостцова В. Вăйă – ачасен савăнăçĕ.//Халăх шкулĕ. № 4, Шупашкар, 2004.
6. Сергеев Л. П., Ефимов В. Е. Грамматика вăййисем. Шупашкар, 1991.
7. Чăваш чĕлхи программы. Вырăс шкулĕнчи V-IX классем валли. Шупашкар 1996.